

Κυπριακά Μουσεία: προκλήσεις για τον 21^ο αιώνα

Αλεξάνδρα Μπούνια

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

I.

Τα κυπριακά μουσεία έχουν μακρά και ενδιαφέρουσα ιστορία. Η αφετηρία της εντοπίζεται στο τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αι., εποχή κατά την οποία οι αποικιακές επιρροές συνυπήρξαν με την έντονη επιθυμία διεκδίκησης της ευθύνης για την πολιτιστική κληρονομιά από τοπικούς παράγοντες. Η ίδρυση του Κυπριακού Μουσείου υπήρξε αποτέλεσμα αιτήματος που κατέθεσαν οι επικεφαλής και των δύο βασικών θρησκευτικών κοινοτήτων του νησιού, ενώ παράλληλα η μεγάλη σημασία της κυπριακής τέχνης για την καλλιέργεια της αισθητικής και τη γνώση του αρχαίου κόσμου είχε αναγνωριστεί από σημαντικούς συλλέκτες, μελετητές και εκφραστές των αποικιοκρατικής ιδεολογίας. Σε μία πρόσφατη μελέτη (2011, 2012), η Θεοπίστη Στυλιανού-Lambert και η ομιλούσα προτείνουμε μια τριμερή κατηγοριοποίηση της ιστορίας των κυπριακών μουσείων: στην πρώτη φάση, που σχηματικά θεωρήσαμε ότι διαρκεί ως το 1955 περίπου, τα μουσεία αναπτύχθηκαν υπό τη σκιά της αποικιοκρατίας και δομήθηκαν επί μίας βασικής ιδεολογικής αρχής: της απόδειξης της βαθιάς και αδιάλειπτης ιστορικής διαδρομής των κατοίκων του νησιού (όπως αυτοί την αντιλαμβάνονταν ανάλογα με την κοινότητα στην οποία ανήκαν). Η δεύτερη φάση, η οποία συμπίπτει με μία περίοδο έντασης και αγώνων, αλλά και τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας του νησιού, δίνει αφετηρία σε μουσεία που έχουν ως βασικό στόχο τη διατήρηση της μνήμης των κοινωνικών και πολιτικών αναταραχών που η περίοδος αυτή σηματοδοτεί. Η πολιτιστική κληρονομιά αξιοποιείται για την ενίσχυση πολιτικών και εθνικών επιχειρημάτων, όπως άλλωστε συνέβη και στην προηγούμενη περίοδο, με μία βασική διαφορά: ότι τώρα πια το κέντρο βάρους μετατοπίζεται στη σύγχρονη ιστορία και στο κοντικό παρελθόν. Θεωρούμε ότι η λήξη της φάσης αυτής συμπίπτει με τη βίαιη εισβολή του 1974, η οποία εισάγει μια νέα – και εν πολλοίς επιβεβλημένη – φάση στην ιστορική διαδρομή, τη φάση του ενδιαφέροντος για την ενίσχυση της εθνικής διαφορετικότητας, αλλά ταυτόχρονα και της ευρωπαϊκής κατεύθυνσης του τόπου (Bounia and Stylianou-Lambert 2011, Μπούνια και Στυλιανού-Lambert 2012). Η πολιτιστική κληρονομιά γίνεται τώρα, ίσως περισσότερο από ό,τι στις

προηγούμενες φάσεις, σημαντικό πεδίο για τη διαπραγμάτευση της ταυτότητας και της εθνότητας (πρβλ. Hooper-Greenhill 1997).

Σήμερα, ενόψει των πολύ σημαντικών αλλαγών που πραγματοποιούνται στην Ευρώπη, με τις χώρες της να έρχονται αντιμέτωπες η μία μετά την άλλη με σημαντικές – και σε πολλές περιπτώσεις ακόμη και καταστροφικές αλλαγές – θεωρώ ότι είναι σαφές πως έχουμε περάσει σε μία νέα εποχή – σε μία τέταρτη φάση ίσως – τις συνέπειες της οποίας τα μουσεία θα χρειαστεί, αν δεν το έχουν ήδη κάνει, να αντιμετωπίσουν.

Ο ρόλος των μουσείων ιδιαιτέρως σε περιόδους κρίσης, όπως αυτή που διανύουμε – κρίσης, κατά την άποψή μου, πρωτίστως αξιών, κρίσης κοινωνικής και πολιτικής και δευτερευόντως οικονομικής – είναι ακόμη σημαντικότερος. Τα μουσεία ήταν και είναι χώροι προβληματισμού σε σχέση με τις μεγάλες ιστορικές αφηγήσεις (πρβλ. Littler and Naidoo 2005). Επιπλέον, όμως, θέτουν ζητήματα εξουσίας, ανισοτήτων, πρόσβασης σε δυνατότητες (συμπεριλαμβανομένων της εργασίας, της εκπαίδευσης και της πολιτικής) (Small 1997). Αποτελούν, λοιπόν, βασικά εργαλεία, είτε για τον επαναπροσδιορισμό της δομής και της κατεύθυνσης μιας κοινωνίας, είτε για την επανεκκίνηση βασικών μηχανισμών ταυτότητας και αυτοπροσδιορισμού.

Στην ανακοίνωση αυτή, θα εστιάσω σε μία σειρά από προκλήσεις που θεωρώ ότι αφορούν στα μουσεία της Κύπρου, αλλά και σε όλα τα ευρωπαϊκά μουσεία του καιρού μας. Θα επισημάνω – από μουσειολογική σκοπιά – κάποιους τομείς και κατηγορίες δραστηριότητας όπου θεωρώ ότι εμείς, οι επαγγελματίες και θεωρητικοί των μουσείων, οφείλουμε να δώσουμε έμφαση, προκειμένου να μεγιστοποιηθεί η δυνατότητα των φορέων μας να πραγματώσουν τον τόσο κρίσιμο στους καιρούς που ζούμε ρόλο τους. Θα ξεκινήσω παρουσιάζοντας ένα θεωρητικό εργαλείο, ένα σύνολο σκέψεων δηλαδή για την έννοια του «νέου μουσείου» του 21^{ου} αι. Στη συνέχεια, θα αναφερθώ αναλυτικά σε τρεις βασικές κατηγορίες όπου θεωρώ ότι εδράζονται οι προκλήσεις για τα μουσεία στις μέρες μας.

II.

Το 2006, η Αυστραλή Kylie Message στο βιβλίο της με τίτλο “New Museums and the Making of Culture” θέτει έναν καλά εδραιωμένο ως προς τη θεωρητική του τεκμηρίωση προβληματισμό για το τί συνιστά το «νέο» μουσείο του 21^{ου} αι. Αντλώντας παραδείγματα από μουσεία σε διάφορες χώρες, ισχυρίζεται ότι:

«... το ‘νέο’ μουσείο είναι ένα σύνθετο και συχνά αντιφατικό ίδρυμα. Υφίσταται ως ένα μοντέλο ενός μοντέλου και ενσωματώνει μια κριτική στάση αυτοαναφοράς που συνδέεται με μία εξαιρετικά έντονη απαίτηση εκ

νέου σύλληψης. Η κριτική τις περισσότερες φορές αφορά σε θέματα αναπαράστασης και ερμηνείας και συνεχώς αναφέρεται στις δομές εξουσίας και στον ρόλο των αναπαραστατικών στρατηγικών που κατασκευάζουν τις εικόνες της πραγματικότητας που το μουσείο παρουσιάζει. Τα 'νέα' μουσεία εκθέτουν τις ανα-στοχαστικές στρατηγικές τους για να εκφράσουν έτσι τη ρήξη τους με το παρελθόν που τα συνδέει με παλαιότερα είδη μουσείων τα οποία δεν αποπειράθηκαν να εκθέσουν τον τρόπο με τον οποίο διαπαιδαγωγούν το κοινό ως προς την εξουσία ή άλλα συναφή θέματα (όπως π.χ. τη συντριπτική εξουσία της φωνής του επιμελητή). Ανταποκρινόμενα σε αυτές τις αλλαγές, τα μουσεία παγκοσμίως έχουν κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, αρχίσει να εμπλέκονται σε διαδικασίες ενεργής αναδιαμόρφωσης και ανανέωσης. Αυτές οι προσπάθειές τους να επανα-οριστούν έχουν προσφέρει μια ενδιαφέρουσα (ανα)-τροπή στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε και τα μουσεία και τον πολιτισμό εν γένει.» (Message, 2006, 50-1).

Στην πραγματικότητα, το επιχείρημα της Message επιδιώκει να φέρει τον προβληματισμό σχετικά με τον σημερινό ρόλο του μουσείου ένα βήμα πέρα από τη μέχρι τώρα διαδεδομένη διάκριση, μεταξύ «παραδοσιακών», «μοντέρνων» και «μεταμοντέρνων» μουσείων. Η πρώτη από αυτές τις κατηγορίες θεωρείται ότι αναφέρεται σε μουσεία που παρουσιάζουν τα αντικείμενα ως αληθινές και μονοσήμαντες μαρτυρίες μιας πραγματικότητας – σύμφωνα με τις θετικιστικές έννοιες της αντικειμενικότητας και της αυθεντικής γνώσης. Έρχεται έτσι σε αντίθεση με τη δεύτερη κατηγορία, όπου εντάσσονται συνήθως μουσεία στα οποία αναγνωρίζεται η πολυσημία των μουσειακών αντικειμένων, οι δυνατότητες που αυτά προσφέρουν για την ανασύσταση των ιστορικών αφηγήσεων και ερμηνειών, την ανασύσταση του κοινωνικού πλαισίου των αντικειμένων. Και οι δύο όμως αυτές κατηγορίες δίνουν σταδιακά τη θέση τους στα «μετα-μοντέρνα» μουσεία (post-museum, κατά την Hooper-Greenhill, 2000), όπου αναγνωρίζεται αφενός η πολλαπλότητα της πραγματικότητας και αφετέρου η πολλαπλότητα του κοινού. Αυτές οι πολλαπλότητες γίνονται οι βασικές αφετηρίες για τη δημιουργία της γνώσης. Έτσι, τα μουσεία αυτά, τα «μεταμοντέρνα» μουσεία «παραπέμπουν σε πολλαπλές εναλλακτικές γνώσεις, αναγνώσεις και αναπαραστάσεις, ... σπάνε οποιαδήποτε έννοια μονολιθικής πραγματικότητας και γνώσης σε άπειρα κομμάτια» (Νάκου 2009, 23). Σε αυτό το πλαίσιο, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στα διαφορετικά υποκείμενα, ενώ τα μουσειακά αντικείμενα «παύουν να θεωρούνται ίχνη προς ανασύσταση του αυθεντικού παρελθόντος και σημασιοδοτούνται, ερμηνεύονται, λειτουργούν και χρησιμοποιούνται σύμφωνα με τις ανάγκες και τους όρους του παρόντος» (Νάκου 2009, 25).

Η Message φέρνει αυτή τη συζήτηση ένα βήμα παραπέρα καθώς ισχυρίζεται ότι οι μεταμοντέρνες στρατηγικές που συχνά υιοθετήθηκαν τα τελευταία χρόνια δεν αρκούν καθώς δεν φτάνουν στην καρδιά του σύγχρονου μουσείου, αλλά εξαντλούνται σε εντυπωσιακά αρχιτεκτονήματα και κενή ρητορική περί ανανέωσης. Βεβαίως, είναι αληθές ότι αυτή η διαδικασία μετάβασης σε έναν «νέο» τύπο μουσείου δεν είναι ούτε εύκολη, ούτε απλή. Για να αναγνωρίσουμε, να εξετάσουμε, να κατανοήσουμε και να επανα-δομήσουμε τα μουσεία ως σύνθετους, πολυεπίπεδους και πολυχρηστικούς τόπους που διατηρούν τεράστια σημασία με ιστορικούς, χωρικούς αλλά και πολιτικούς όρους ταυτότητας, κινητικότητας και οικονομίας, είναι απαραίτητο να χρησιμοποιήσουμε μια κριτική συγκριτική μεθοδολογία. Είναι, λοιπόν, καιρός να στραφούμε στον προβληματισμό για το πώς μπορούμε να δημιουργήσουμε «νέα» μουσεία και «νέες» στρατηγικές για την προσέλκυση κοινού, την ψυχαγωγία, την εκπαίδευση και την ουσιαστική ένταξη αυτών των φορέων στη «νέα» εποχή, την ουσιαστική, με άλλα λόγια, δημιουργία δημόσιων χώρων που να είναι ανοικτοί και χωρίς αποκλεισμούς, χώρων που να επιτρέπουν την αυτο-έκφραση διαφορετικών φωνών, θέσεων και προβληματισμών, με άλλα λόγια «ανοικτών μουσείων για όλους».

III.

Έχοντας κατά νου αυτό τον βασικό προβληματισμό, θα μπορούσαμε τώρα να περάσουμε στη συζήτηση μιας σειράς προκλήσεων που αντιμετωπίζουμε στα μουσεία, προκειμένου να κάνουμε αυτόν τον προβληματισμό πράξη. Έχω επιλέξει να παρουσιάσω κάποιες βασικές σκέψεις διακρίνοντας σε τρεις βασικές κατηγορίες προκλήσεων: (α) Αυτές που αφορούν στη φιλοσοφία των μουσείων, (β) αυτές που αφορούν στη μάθηση και την έρευνα και (γ) αυτές που αφορούν στη συνεργασία και τη βιωσιμότητα. Κοινή συνισταμένη και στις τρεις κατηγορίες είναι η έννοια των κοινοτήτων, ενώ κοινή στρατηγική παραμένει η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών.

(α) Φιλοσοφία και ιδεολογία

Η βασική διάσταση του «νέου» μουσείου, όπως συζητήθηκε προηγουμένως, οδηγεί σε μία πιο εκλεπτυσμένη αντίληψη των σύνθετων σχέσεων μεταξύ πολιτισμού, επικοινωνίας, μάθησης και ταυτότητας που θα υποστηρίξει μια νέα προσέγγιση ως προς το κοινό. Στη βάση αυτής της προσέγγισης βρίσκεται η υποστήριξη μιας πιο ισότιμης και δίκαιης κοινωνίας. Βασική προϋπόθεση λοιπόν για το «νέο μουσείο» είναι η αποδοχή της αντίληψης ότι αυτό αναπαριστά, αναπαράγει και δημιουργεί ταυτότητες και το γεγονός αυτό εμπεριέχει μια βαθιά κοινωνική και ηθική ευθύνη (Hooper-Greenhill 2000). Μέσα από τις διαδικασίες της έκθεσης και της ερμηνείας, τα μουσεία καλούνται να εμπλακούν ενεργά στη δημιουργία νοήματος και να απαντήσουν σε καίρια κοινωνικά και ηθικά ερωτήματα. Είναι, επομένως, σημαντικό

να είναι σε θέση να αναλογιστούν ποιες ερμηνείες κατασκευάζουν, ποιος κατασκευάζει αυτές τις ερμηνείες και για ποιους λόγους. Το μουσείο, λοιπόν, θα πρέπει να αντιληφθεί ότι είναι «πολιτικό» (με την ευρεία έννοια του όρου) ίδρυμα και να λειτουργήσει πλέον ενσυνείδητα σε αυτό το πλαίσιο για να δημιουργήσει ταυτότητες και να προωθήσει τον διαπολιτισμικό, τον κοινωνικό και τον πολιτικό διάλογο. Σε αυτή τη δραστηριότητα είναι κεντρικής σημασίας ο ρόλος των κοινοτήτων που περιβάλλουν τον πολιτιστικό φορέα. Η αναγνώριση των διαφορετικών κοινοτήτων και η ενεργή προσπάθεια δημιουργίας σχέσεων και υποστήριξης των αναγκών αυτών των διαφορετικών κοινοτήτων, είναι μια βασική πρόκληση για το «νέο» μουσείο. Στόχος είναι η δημιουργία όχι ενός χώρου όπου κυριαρχεί ο μονόλογος, αλλά ενός πεδίου διαλόγου, το μουσείο ως “contact zone”, ως ζώνη επικοινωνίας, κατά τη γνωστή έκφραση του James Clifford (1988) που συνεχίζει να είναι επίκαιρη ως τις μέρες μας.

(β) Μάθηση και έρευνα

Η έννοια της «μάθησης» κατέχει κεντρικό ρόλο στο «νέο» μουσείο και το διαφοροποιεί από το παρελθόν, όπου κυριαρχούσε η έννοια της «εκπαίδευσης». Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι η μάθηση δεν είναι απλώς η απόκτηση πληροφοριών ή ακόμη και ικανοτήτων, αλλά είναι μια διαδικασία δημιουργίας, μας μετατρέπει σε αυτό που είμαστε και αυτό που μπορούμε να γίνουμε. Είναι, λοιπόν, σημαντικό να περάσουμε από την έννοια της «μουσειακής εκπαίδευσης» που εστιάζει στο τελικό αποτέλεσμα της απόκτησης συγκεκριμένης γνώσης, στην έννοια της «μουσειακής μάθησης» που δίνει μεγαλύτερη έμφαση στη διαδικασία: στο πώς η μάθηση μπορεί να επιτευχθεί, στην προσπάθεια δημιουργίας μιας ευχάριστης και χρήσιμης εμπειρίας για τους επισκέπτες. Με άλλα λόγια, η πρόκληση βρίσκεται στη μεταφορά του κέντρου βάρους από τον φορέα στον επισκέπτη και στη δική του οπτική.

Φυσικά αυτό δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να αφήσουμε εκτός την έρευνα και την επιστημονική δουλειά που συντελείται στους μουσειακούς οργανισμούς. Σημαίνει όμως ότι αυτή η δουλειά θα πρέπει να εμπλουτιστεί με νέες πτυχές και νέες κατευθύνσεις, όπως, για παράδειγμα, τη μουσειολογική έρευνα που εστιάζει στο κοινό, αλλά και τις μελέτες που σχετίζονται με την πρόσληψη της γνώσης και τη δημιουργία των αντιλήψεων για το παρελθόν. Η έννοια της μεταφοράς πληροφορίας θα πρέπει να εμπλουτιστεί με έννοιες όπως η απόκτηση δεξιοτήτων, αλλά και έμπνευσης, δημιουργικότητας, αξιών, στάσεων ζωής και προτύπων συμπεριφοράς.

Ακόμη και η ίδια η έμφαση στο παρελθόν χρειάζεται να αναθεωρηθεί, καθώς ο προβληματισμός για το «νέο» μουσείο μας οδηγεί σαφώς στην αντίληψη ότι αυτό

δεν συνδέεται μόνον με το παρελθόν, αλλά κυρίως με το παρόν, καθώς ερμηνεύουμε το παρελθόν με τα μάτια του παρόντος, δημιουργώντας αντιλήψεις που με τη σειρά τους θα δομήσουν το μέλλον. Πουθενά αλλού αυτό δεν είναι πιο σαφές, από όσο είναι στον τομέα της μουσειακής μάθησης.

(γ) Συνεργασίες και βιωσιμότητα

Η οικονομική σημασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και των μουσείων ως πηγών εισοδήματος και θέσεων εργασίας έχει επανειλημμένα – αν και όχι πάντα τεκμηριωμένα – τονιστεί. Σε γενικές γραμμές τα μουσεία θεωρούνται εργαλεία προώθησης της τοπικής ανάπτυξης αλλά και βασικοί μοχλοί της αστικής ανάπτυξης: ο πολιτιστικός τουρισμός (στον οποίο θα αναφερθεί αναλυτικά ο συνάδελφος κύριος Ν. Μπούκας) εμφανίζεται ως σημαντικός στρατηγικός παράγοντας ανάκαμψης της οικονομίας, ενώ παράλληλα τονίζονται συχνά οι κοινωνικές παράμετροι που με τη σειρά τους συνδέονται με την οικονομία (όπως η σημασία των μουσείων για την εκπαίδευση, την κοινωνική συνοχή, κ.λπ.). Όλα αυτά όμως θα πρέπει να επανεξεταστούν και να μπουν σε νέα πλαίσια που να αντιστοιχούν στις ραγδαία εξελισσόμενες νέες συνθήκες.

Μία πρώτη βασική αλλαγή έχει να κάνει με τον συνδυασμό μεταξύ κρατικής και ιδιωτικής χρηματοδότησης. Η πρόσφατη οικονομική συγκυρία, αλλά και η πολιτική που συνδέεται και με τις κατευθύνσεις της Ευρώπης τα τελευταία 20 χρόνια, έχουν οδηγήσει στην ανάγκη για μία νέα, διαφορετική προσέγγιση, μία αλλαγή νοοτροπίας η οποία έχει ως στόχο τη συνεργασία μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, τη μεταφορά της έμφασης από το κράτος στην κοινωνία σε ό,τι αφορά τη χρηματοδότηση των πολιτιστικών φορέων. Το ζητούμενο πλέον στον χώρο των μουσείων και του πολιτισμού είναι η εύρεση νέων, βιώσιμων και κοινωνικά αποδεκτών επιχειρηματικών μοντέλων. Ο πολιτιστικός τομέας καλείται να εντοπίσει τρόπους οργάνωσης της πολιτιστικής παραγωγής που θα εξασφαλίζουν απτά οφέλη σε πολιτιστικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο και θα του επιτρέπουν την ανατροφοδότηση σε όλα τα επίπεδα. Ενθάρρυνση για αυτή την πιο ενεργή σχέση με πιθανούς εταίρους, χρηματοδότες και χρήστες, παρέχεται φυσικά, και πρέπει να παρέχεται, από την αντίστοιχη πολιτιστική πολιτική.

Σύμφωνα με πολλούς μελετητές (βλ. ενδεικτικά Lohman 2010, Rizzo 2011), η οικονομική κρίση μπορεί να προσφέρει ευκαιρίες για την ενίσχυση της σχέσης με το κοινό, την ανάπτυξη δεσμών με άλλα ιδρύματα και την αλλαγή στην αντιμετώπιση της κοινωνίας εκ μέρους των πολιτιστικών φορέων:

- Σχέση με το κοινό: ο διάλογος που αφορά στην ενεργοποίηση των πολιτών για συμμετοχή στους πολιτιστικούς φορείς δεν (μπορεί να) αναφέρεται

πλέον, όπως συνέβαινε στο παρελθόν, στα οικονομικά πλεονεκτήματα της αξιοποίησης εθελοντών, αλλά θα πρέπει να εκτείνεται στη συνολική εμπλοκή των πολιτών στις δραστηριότητες που αφορούν στα μουσεία, έτσι ώστε να γίνει σαφές προς όλες τις κατευθύνσεις ότι αυτά ανήκουν σε όλους. Συνδέεται έτσι με την αλλαγή νοοτροπίας στην οποία αναφερθήκαμε παραπάνω.

- Συνεργασίες φορέων: η συνεργασία μεταξύ πολιτιστικών φορέων δεν οδηγεί μόνον σε οικονομίες κλιμακας (αν και το κάνει και αυτό φυσικά). Η συνεργασία αναπτύσσει συνέργειες και βελτιώνει διαδικασίες και πρακτικές, όπως η διοργάνωση εκθέσεων, η δημιουργία κέντρων διάχυσης τεχνολογίας, η δικτύωση για την αξιοποίηση των υπαρχόντων πόρων. Το γεγονός αυτό συνδέεται, και πρέπει να συνδεθεί, με την εξαγωγή τεχνολογίας, αλλά και την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας με βάση τον τουρισμό, σε ένα νέο, πιο υγιές μοντέλο.
- Στάση απέναντι στην κοινωνία: τα μουσεία καλούνται να επανεξετάσουν τις σχέσεις τους με το κοινωνικό σύνολο και συγκεκριμένα τις παροχές τους προς τις νέες κοινωνικές και οικονομικές ομάδες που η κρίση δημιουργεί. Καλούνται να παράξουν πολιτιστικά αγαθά που θα βρουν ανταπόκριση στο ευρύ κοινό. Το γεγονός αυτό συνδέεται άμεσα με την οικονομική τους βιωσιμότητα, όπως άλλωστε και με τη δυνατότητά τους να αναλάβουν ενεργότερο ρόλο στο κοινωνικό γίνεσθαι. Η οικονομική κρίση θέτει τα μουσεία ενώπιον διαφορετικών προβλημάτων και συνθηκών που ποικίλουν, από τις περιβαλλοντικές αλλαγές και την παγκοσμιοποίηση ως τη γήρανση του ευρωπαϊκού πληθυσμού και την ανάγκη επεξεργασίας διαφορετικών πολιτιστικών σχημάτων.

IV.

Είναι τέλος σημαντικό να εστιάσουμε και στις νέες τεχνολογίες, η σημασία των οποίων γίνεται ολοένα και μεγαλύτερη. Οι νέες τεχνολογίες μπορούν να υποστηρίξουν τον νέο ρόλο των πολιτιστικών φορέων μεταφέροντας το κέντρο βάρους από τον ρόλο τους ως αποθήκες πολιτιστικού υλικού (ως κέντρα απλώς διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς) σε κέντρα πληροφόρησης και άντλησης γνώσης και ψυχαγωγίας, για την κοινωνία και μαζί με την κοινωνία που υπηρετούν.

Προκειμένου να γίνει αυτό είναι απαραίτητη η τήρηση των βασικών κανόνων επαγγελματικής καλής πρακτικής, καθώς και η καταβολή κάθε προσπάθειας για ενημέρωση και παρακολούθηση των διεθνών δεδομένων και εξελίξεων που αφορούν στην αξιοποίηση αυτών των τεχνολογιών. Από την άλλη πλευρά, εξίσου

απαραίτητη είναι η συνεργασία από την αρχή με τους ενδιαφερόμενους τελικούς χρήστες, πράγμα που θα επιτρέψει πολλαπλότητα οπτικών και επιπέδων ερμηνείας.

Τα ζητήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω συνεπάγονται φυσικά και συγκεκριμένες στρατηγικές για το μέλλον. Μεταξύ αυτών θα πρέπει να επισημάνουμε:

- τη δημιουργία μιας ευρείας (ή μιας ευρύτερης) αντίληψης για τους συμμετέχοντες στη δόμηση και παραγωγή γνώσης από την πλευρά των πολιτιστικών οργανισμών
- το περιεχόμενο και το νόημα της πολιτισμικής πληροφορίας πρέπει να λάβει μεγαλύτερο ενδιαφέρον από ό,τι μέχρι τώρα, αφού θα πρέπει να ενδυναμωθούν οι «ερμηνευτικές κοινότητες» και οι δράστες της ερμηνείας πέρα από τους οργανισμούς. Μεθοδολογίες και τεχνολογικές εξελίξεις με έμφαση στις οντολογίες επιτρέπουν μία περισσότερο γεγονото-κεντρική και ανθρωποκεντρική προσέγγιση στη δημιουργία και διαχείριση της ψηφιακής πολιτισμικής πληροφορίας, και ως εκ τούτου θα πρέπει να αποτελέσουν τον πυρήνα στον σχεδιασμό δράσεων και πράξεων.

V.

Επιχειρώντας να συνοψίσουμε τις προκλήσεις που το «νέο» μουσείο, ένα μουσείο που φιλοδοξεί να είναι παράγοντας κοινωνικής αλλαγής και ανάπτυξης, αντιμετωπίζει, μπορούμε να εστιάσουμε στα εξής:

- Το νέο αυτό μουσείο αναπτύσσει επικοινωνία με το κοινό του – είναι ένα μουσείο που τίθεται σαφώς υπέρ του διαλόγου και όχι του μονολόγου
- Μοιράζεται την εξουσία με τους επισκέπτες του και γενικότερα τους πολίτες του κόσμου (μέσω της ενεργής επικοινωνίας και της αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών)
- Διέπεται από αρχές που δηλώνουν ένα άνοιγμα προς την κοινωνία και τη συμπεριλαμβάνουν στον σχεδιασμό και τις πολιτικές του
- Ασχολείται με διαδικασίες, διότι κατανοεί ότι οι συλλογές, όπως και οι άνθρωποι, δεν έχουν δεδομένες, αμετάβλητες και μονοσήμαντες ταυτότητες
- Είναι συναρπαστικό και διαρκώς μεταβαλλόμενο, με δυναμικές εκθέσεις που αξιοποιούν τις νέες τεχνολογίες, αλλά και ευφάνταστα προγράμματα που ενθαρρύνουν τη μάθηση για όλους.

Δεν χωρά αμφιβολία ότι ζούμε σε δύσκολους καιρούς. Όμως, θεωρώ ότι η συζήτηση για τα μουσεία και τον πολιτισμό δεν είναι πολυτέλεια, δεν είναι «παντεσπάνι» την ώρα που λείπει το ψωμί (για να χρησιμοποιήσω τη γνωστή έκφραση της Μαρίας Αντουανέττας). Είναι μια εξαιρετικά σημαντική συζήτηση, γιατί αφορά τα μουσεία, όχι ως χώρους που αναφέρονται στο παρελθόν, όχι ως αποθήκες τέχνης, αλλά τα μουσεία ως χώρους όπου βιώνεται το παρόν και, κυρίως, όπου οικοδομείται το μέλλον.

Αναφορές

Bounia, A. and Stylianos-Lambert, Th. 2011, “Heritage and conflict: the development of national museums in Cyprus”, in *Building National Museums in Europe 1750–2010. Conference proceedings from EuNaMus, European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, Bologna 28-30 April 2011. EuNaMus Report No. 1*. Peter Aronsson & Gabriella Elgenius, (eds.). Published by the University of Linköping Electronic Press, September 2011, pp. 201-244. Electronic Press: http://www.ep.liu.se/ecp_home/index.en.aspx?issue=064 (τελευταία επίσκεψη 20/3/2013)

Clifford, J. 1988, *The Predicament of Culture: Twentieth-Century Ethnography, Literature and Art*, Harvard University Press, Cambridge Mass. and London.

Hooper-Greenhill, E. (ed.) 1997, *Museums and Multiculturalism in Britain*, Leicester University Press, Leicester.

Hooper-Greenhill, E. 2000, *Museums and the Interpretation of Visual Culture*, Routledge, London.

Littler, J. and Naidoo, R. (eds), 2005, *The Politics of Heritage. The Legacies of ‘Race’*, Routledge, London and New York.

Lohman, J. 2010, “Economic crisis or cultural opportunity?”, Keynote Address at the CAMOC Session, ICOM Triennial Conference, Shanghai διαθέσιμο στο www.museumoflondon.org.uk/English/AboutUs/.../Speechesred.htm (τελευταία επίσκεψη 20/3/2013).

Message, K. 2006, *The New Museum and the Making of Culture*, Oxford, Berg.

Rizzo, I. 2011, “Museums facing the crisis: challenges and opportunities” στο European Museum Academy (ed.), *Proceedings of the Kenneth Hudson Seminars 2009-2010*, Piza, σελ. 47-61.

Small, S., 1997, “Contextualizing the black presence in British Museums:

representations, resources and response”, in Hooper-Greenhill, E. (ed.), *Museums and Multiculturalism in Britain*, Leicester University Press, Leicester, σελ. 50-66.

Μπούνια, Α. και Στυλιανού-Lambert, Θ. 2012, «Τα Κυπριακά μουσεία: μια ιστορική αναδρομή» στο Μπούνια, Α. και Γκαζή, Α. (επιμ.), *Εθνικά Μουσεία στη νότια Ευρώπη: Ιστορία και Προοπτικές*, Αθήνα, Εκδόσεις Καλειδοσκόπιο, 2012, σελ. 72-97.

Νάκου, Ει. 2009, *Μουσεία, Ιστορίες και Ιστορία*, Τετράδια 19, Εκδόσεις νήσος, Αθήνα.